

Část III.

Kapitola 1. Závěry

1.1 Závěry k dekretům prezidenta republiky

Dekrety prezidenta republiky, někdy označované jako tzv. „Benešovy dekrety“, jsou právní normy, vydávané nejprve v Londýně za 2. světové války prezidentem E. Benešem a exilovou vládou ČSR a po skončení této války první poválečnou vládou až do ustavení Prozatímního Národního shromáždění. Jednalo se o řešení mimořádné ústavní situace, do které se ČSR dostalo vinou agresivní politiky nacistického Německa po Mnichovu a po 15. březnu 1939, kdy se předmnichovská republika de facto rozpadla na část přímo připojenou k Německu, na Německem ovládaný Protektorát Čechy a Morava a na formálně nezávislý Slovenský stát.

Bohužel – zvláště v roce 2002 – probíhají neutuchající politické a mediální diskuse jak v ČR, tak v SRN, Rakousku i Maďarsku, které vytvářejí z dekretů prezidenta republiky nové (staronové) symboly v česko-německých nebo česko-rakouských vztazích – a omezují se téměř výhradně na vztah dekretů k problematice poválečného osudu německé a maďarské menšiny v Československu. I když se např. Česko-Německá komise historiků (vytvořená ministerstvy zahraničních věcí obou států)⁴⁹⁶ snaží, aby historie Mnichova či druhé světové války a poválečného období nebyla v česko-německých vztazích zužována pouze na „dekrety“, zdá se, že je to nemožné. J. Kuklík⁴⁹⁷ se domnívá, že problémem je i to, že v současných diskusích existuje několik rovin samotného pojmání tzv. Benešových dekretů, tj. jejich hodnocení politické, mezinárodněprávní a mezinárodněpolitické, právně teoretické a morálně politické. Budeme se zabývat především hodnocením **právně-teoretickým**. Zde je třeba od sebe oddělit politizující a moralizující soudy o „dekretech“ od jejich kritického historického a právně-historického zkoumání.

V souvislosti s diskusemi ohledně tzv. „Benešových dekretů“ se objevují mj. i hlasy, tvrdící, že tyto dekrety vlastně nejsou právem, ale že jde o „bezprávní (protiprávní) akty“,⁴⁹⁸ nebo že dekrety tvoří vážnou překážku vstupu ČR do EU, neboť nejsou v souladu s „duchem a hodnotami“ práva evropských společenství.

Je jasné, že se jedná především o problematiku politickou, ovšem je třeba připomenout i právní relevanci takovýchto tvrzení a požadavků. J. Kuklík tvrdí, že není např. jasné, kolika dekretů by se mělo požadované řešení pro nesoulad s evropským právem týkat, zda se požaduje zrušení celých norem nebo jen jejich částí, zejména zda by šlo o zrušení „ex tunc“ (zpětně ode dne jejich účinnosti) či jen deklaratorní konstatování, že dekrety již ex nunc“ (ode dneška) nebudou nadále součástí českého právního řádu. Naštěstí tento problém vyřešila komise expertů

⁴⁹⁶ Československo-Německá komise historiků byla vytvořena v roce 1992. Po rozpadu Československa existuje komise Česko-Německá a Slovensko-Německá.

⁴⁹⁷ Kuklík, J.: *Tzv. Benešovy dekrety z právní historické perspektivy*. In Kolektiv: *Benešovy dekrety*. Praha, CEFRES, 2003, str. 56.

⁴⁹⁸ Např. rakouský kancléř Schüssel – ČTK 3. 2. 2002.

Evropské komise vedená prof. J. A. Froweinem, jejíž závěr byl již v této publikaci citován.⁴⁹⁹

Co se týká vlastní otázky tzv. Benešových dekretů, pak z právního hlediska je nutno upozornit na fakt, že právní normy mají své vlastní zákonitosti a pravidla výkladu. Právě ta by měla být v současných diskusích respektována, platnost a účinnost právní normy, vztah právní normy k následnému zákonodárství, nutnost oddělení obecného působení právní normy jako součásti právního řádu od aktů její konkrétní aplikace apod. A to vše ovšem musí být doplněno analýzou jejich individuální aplikace **v konkrétní historické situaci**, neboť právní normy nelze poznat jen samotným výkladem jejich textu, případně textu prováděcích předpisů. J. Kuklík tvrdí⁵⁰⁰, že v otázce výkladu dekretů by měly být brány v úvahu nejen prováděcí předpisy, důvodové zprávy, příručky pro činnosti národních výborů či tehdejší právnícká literatura. Pro poznání aplikační praxe je nezastupitelný výzkum rozhodování jak Národních výborů, tak obecných soudů či Nejvyššího správního soudu. Výsledky takových metod např. v otázce potrestání válečných zločinů a domácí kolaborace (retribucí) ukazují, že se konkrétní postup správních a soudních orgánů může lišit v jednotlivých obdobích, i region od regionu. Např. v oblastech s vysokým procentem obyvatel německé národnosti převažovaly případy členství v nacistických organizacích a případy válečných zločinů a jednání proti Československému státu, zatímco v převážně českých oblastech byly nejčastější případy kolaborace a udavačství.⁵⁰¹

Projevily se i změny v čase – nejpršnější tresty byl vynášeny hned v počátečním období fungování mimořádných soudů, stejně tak, jako postupy při konfiskaci byly nejpršnější a nejkontraverznější ze strany místních orgánů hned po skončení války. Postupně se v rozhodování prosadil uvážlivější postup.⁵⁰²

Je třeba dále rozlišovat faktický stav (např. chování některých českých občanů vůči německému obyvatelstvu v období těsně po skončení 2. světové války) a posuzování úrovně samotných právních předpisů. Podle J. Kuklíka⁵⁰³ je také třeba rozlišit roviny aplikování práva správními a soudními orgány od zneužití nesprávné aplikace či porušení daných norem či dokonce od postupu, který právem vůbec regulován nebyl. Dále by měly být zhodnoceny i otázky souladu dekretů s tehdy stále formálně platnou Ústavou z roku 1920. Například zásahy do majetkových práv k zemědělské půdě podle dekretu č. **12/1945 Sb.**, z 21. června 1945, o konfiskaci a urychleném rozdělení zemědělského majetku Němců, Maďarů, jakož i zrádců a nepřátel českého a slovenského národa, byly v souladu s ustanovením § 109 Ústavní listiny z roku 1920, které vyvlastnění bez náhrady na základě pouhého zákona (nikoli zákona ústavního) umožňovalo.⁵⁰⁴ Tentýž princip byl realizován při pozemkové reformě na přelomu 20. let dvacátého století.

⁴⁹⁹ Kuklík, J.: *Tzv. Benešovy dekrety z právní historické perspektivy*. In Kolektiv: *Benešovy dekrety*. Praha, CeFReS, 2003, str. 57.

⁵⁰⁰ Kuklík, J.: *Tzv. Benešovy dekrety z právní historické perspektivy*. In Kolektiv: *Benešovy dekrety*, Praha, CeFReS, 2003, str. 59.

⁵⁰¹ Kolektiv: *Z dějin mimořádného lidového soudu v Chebu v letech 1945–1948*. Cheb, 2000.

⁵⁰² Kolektiv: *Terezínské studie a dokumenty 2000*. Academia – Institut terezínské iniciativy, 2000, str. 314 a násl.

⁵⁰³ Kuklík, J.: *Tzv. Benešovy dekrety z právní historické perspektivy*. In Kolektiv: *Benešovy dekrety*, Praha, CEFRES, 2003, str. 59.

⁵⁰⁴ Weyr, F.: *Soustava československého práva státního*. Praha, 1924, str. 354.

Nynější diskuse o souladu poválečného československého zákonodárství s duchem a hodnotami mezinárodního práva či úvahy o lidsko-právní dimenzi a na ně navazující morálně politické soudy a požadavky kritiků tzv. „Benešových dekretů“ a „vyhnání“, by měly být podle J. Kuklíka⁵⁰⁵ konfrontovány s intertemporálním pravidlem mezinárodního práva, podle kterého **je třeba s dekrety související se skutečností posuzovat ve světle mezinárodního práva platného v době, kdy ke skutečností došlo**. Proto není možné aplikovat principy mezinárodních smluv o lidských právech, které byly přijaty až později a nemají retroaktivní (zpětnou) působnost. V této souvislosti je nutno například připomenout i fakt, že hromadné vystěhování cizinců (tj. např. i mezinárodněprávní opatření transferu příslušníků národnostních menšin) výslovně zakázal teprve Dodatkový protokol č. 4 z roku 1963 k evropské Úmluvě o ochraně lidských práv a svobod, jímž byla Česká a Slovenská federativní republika (ČSFR) vázána teprve od 18. 3. 1992.

Není tudíž pochyb o tom, že dnešní právo ČR ve vztahu k ochraně majetkových a občanských práv vyhovuje současným mezinárodně právním požadavkům a kritériím, není však důvod toto hodnocení právně vztahovat na skutečnosti minulé, zvláště když by poté následovala legitimní otázka, kam až by takové nové posuzování minulosti mělo jít a proč by se mělo zastavit před koncem 2. světové války či Mnichovem 1938, který odtržením českého pohraničí a následným vyhnáním veliké části obyvatelstva způsobil Československému státu a jeho občanům dosud nenahrazené újmy, nehledě na to, co následovalo v průběhu této 2. světové války.⁵⁰⁶

Co se týká dále „odsunu“, má zcela zásadní význam i argument, podle něhož je odsun německé národnosti menšiny z ČSR záležitostí především mezinárodněprávní a mezinárodněpolitickou, která souvisí především se spojeneckou politikou za války a po jejím skončení, a především ještě s **Postupimskou dohodou**. Základ této dohody byl navíc konkretizován rozhodnutími Spojenecké kontrolní rady, a zejména pak skutečným přijetím odsunutých osob v jednotlivých zónách včetně Rakouska.⁵⁰⁷

Rakousko však proti přijetí odsunutých sudetských Němců (byť šlo o osoby z pohraničních oblastí ČSR a Rakouska) protestovalo. Tehdejší dolnorakouský zemský hejtman (pozdější spolkový kancléř) **Leopold Figl** žádal již na schůzi provizorní státní vlády 12. června 1945, aby byla učiněna opatření proti migračnímu hnutí z Československa:

*„Všichni německy hovořící lidé se, koneckonců, v Československu rozhodli pro Německo, proto by všichni tito lidé měli jít do Německa a ne do Rakouska“.*⁵⁰⁸

Následně navrhovala sovětská okupační administrativa jednání o výměně obyvatelstva, tj. „německých Rakušanů“ za vídeňské Čechy, která však zůstala vězet na

⁵⁰⁵ Kuklík, J.: *Tzv. Benešovy dekrety z právní historické perspektivy*. In Kolektiv: *Benešovy dekrety*, Praha, CEFRES, 2003, str. 61.

⁵⁰⁶ Srovnej též Kuklík, J.: *Tzv. Benešovy dekrety z právní historické perspektivy*. In Kolektiv: *Benešovy dekrety*. Praha, CeFReS, 2003, str. 62.

⁵⁰⁷ Též sborník *Právní aspekty odsunu sudetských Němců*. Praha, 1996, příloha V., str. 107–109 (viz usnesení Spojenecké kontrolní rady v Berlíně z 20. 11. 1945 a informaci čs. vládního zmocněnce o jednání s představiteli této rady ze září 1946).

⁵⁰⁸ Viz *Protokolle der Kabinettsrates der Provisorischen Regierung renner 1945*. Sv. 1, Horn 1995, str. 207. Též Ratlikolb, O.: *Pokračování a instrumentalizace vyhnání sudetských Němců a jeho požděná recepcce v Rakousku*. In Kolektiv: *Benešovy dekrety*. Praha, CeFReS, 2003, str. 96.

úrovni memorand. Nová rakouská vláda premiéra K. Rennera signalizovala po volbách do Národní rady v roce 1945 **nezájem** na „Sudetském vyhnání“, které ministr zahraničí **Karl Gruber** klasifikoval jako „čistě vnitropolitickou záležitost“. V Praze při své první oficiální návštěvě v roce 1946 pak řekl:
*„Byli to lidé, kteří Vám (Čechům – pozn. autora) vždy působili potíže a působili by je každému. Je přirozené, že se jich chcete zbavit. Ujišťuji Vás, že já a celá naše vláda posuzujeme tento problém stejně.“*⁵⁰⁹

Již za provizorní vlády K. Rennera se rychle prosadil názor, označující „vyhnané“ za „převážně nacisticky smýšlející“ a naléhalo se na jejich „bezohledné vyhoštění“.⁵¹⁰ Mezi těmito uprchlíky bylo podle odhadů rakouských vládních činitelů (např. J. Schörnera) nejvýše 20 % rakouských státních občanů (před rokem 1938), zbytek byli českoslovenští občané.

Podle státního tajemníka pro vnitřní záležitosti **Franze Honnera** znamenali němečtí Jihomoravané velké rozpaky, neboť největší část obyvatelstva tohoto kraje se sestává z nacistů a ti jsou, přejdou-li do Rakouska, rovněž nebezpečím.

Uvádíme to jako exkurz v konfrontaci s názory rakouských politiků z roku 2002.

O odsunu jednaly na místě bezpodmínečně kapitulujícího Německa podle tehdejšího mezinárodního práva a podle již v prosinci 1944 Evropskou poradní komisí formulovaného principu Spojenecké okupační autority. Anglie navíc sama již 12. května 1944 v rámci zvláštní komise pro posouzení otázek transferu německých menšin (Interdepartmental Committee on the Transfer of German Populations) dospěla k závěru, že pro odsun, který považovala v případě Polska a Československa za nevyhnutelný (počítala s eventuálním transferem německé menšiny i z území Maďarska, Rumunska, Jugoslávie a Alsaska-Lotrinska), bude nezbytné, aby státy, kterých se bude týkat (odsun), svým vlastním zákonodárstvím řešily otázku **odejmutí státního občanství a konfiskace majetku** těch příslušníků menšin, kteří byli příslušníky Německé říše, a to mimo jiné **jako součástí náhrady válečných škod**.⁵¹¹

Odsun a právní kroky, které s odsunem souvisely, mohou být kvalifikovány i jako součást sankcí a bezpečnostních garancí do budoucna, které v souladu s tehdejším mezinárodním právem uplatnili spojenci v legální válce proti nacistickému Německu. Tento výklad zastávají u nás např. M. Potočný, P. Šturma.⁵¹² Je potvrzen také prohlášením vlád USA, SSSR a Anglie, které tak učinily na výslovnou žádost české diplomacie v roce 1996.⁵¹³ Francie prostřednictvím svého velvyslance (Benoit d'Aboville) sice prohlásila, že se k Postupimské dohodě nehodlá vyjadřovat, ale že ji

⁵⁰⁹ Viz Kolektiv: *Němci v Čechách v letech 1933–1947*. Sběrka dokumentů. Praha, 1964, str. 593.

⁵¹⁰ Schörner, J.: *Wiener Tagebuch, 1944/1945*, Vídeň, 1992, str. 290.

⁵¹¹ Viz např.: *Public Record Office*, London, FO 404,1944 a FO 371,46901 a 9669.

⁵¹² Potočný, M.: *Mezinárodní právo a transfer Němců z Československa*. In sborník: *Právní aspekty odsunu sudetských Němců*, Praha, 1996.

Šturma, P.: Posudek o problematice dekretů prezidenta republiky z mezinárodně právního pohledu pro Úřad vlády ČR, květen 2002, str. 3–5 (viz archiv Úřadu vlády).

⁵¹³ Kolektiv: *Krajanské organizace sudetských Němců v SRN*. Praha, Ústav mezinárodních vztahů, 1998, str. 161 (příloha č. II).

považuje za uzavřenou kapitolu historie a mj. prohlásila úplnou a celou podporu české kandidatuře na vstup do EU.⁵¹⁴

Vzhledem k rozsáhlé mezinárodní diskusi ohledně tzv. „Benešových dekretů“, lze uvést některá naše stanoviska (i když to jsou nejen naše stanoviska, jak patrně z předchozího textu této práce).

- 1) Především k pojmu tzv. „Benešovy dekrety“. Oficiálně jde o „Dekrety prezidenta republiky z let 1940–1945“ a pojem „Benešovy dekrety“ obsahuje úmyslný pejorativní podtext k těmto dokumentům a jednostranně (v duchu Hitlerovy averze vůči E. Benešovi) vedenou skrytou kritiku proti osobnosti E. Beneše v tom smyslu, že on je snad hlavním viníkem poválečného osudu německým menšin v Evropě.⁵¹⁵ Řada i českých autorů definují dekrety jako produkt nějakého autoritativního režimu a blíží se tak představám „mrtvého bezpráví“, které byly prezentovány hlavně představiteli rakouské vládní koalice.⁵¹⁶ Nicméně problematiku exilových orgánů ČSR, postavení prezidenta dr. E. Beneše v nich a tvorbu dekretů jsme – doufám – dostatečně zhodnotili v Části druhé, Díl 1., Kapitola 2. a následující této publikace.
- 2) Otázka existence dekretů jako pramenů práva a způsobu jejich přijímání není specifikem exilové vlády ČSR v Londýně a první československé vlády v závěru a po skončení 2. světové války či snad izolovanou československo-německou otázkou. Podobně postupovaly i ostatní exilové vlády v Londýně i obnovující se státní orgány v osvobozených státech západní, střední a jihovýchodní Evropy (Belgie, Francie, Norsko, Lucembursko apod.). Souhrnně se k problematice postavení exilových vlád a k jejich zákonodárné činnosti na britské půdě vyjádřilo britské ministerstvo zahraničí v lednu 1941: *„Politikou vlády Jeho Veličenstva je nakládat se spojeneckými vládami vytvořenými v této zemi jako s plně kompetentními a suverénními vládami a v zájmu ochrany aktivity těchto vlád v zahraničí před nepřítelem, není vhodné v žádném případě zpochybňovat ústavní autoritu těchto spojeneckých vlád vydávat takové dekrety nebo dekrety-zákony. Vláda Jeho Veličenstva podle toho také obecně uznává takové dekrety jako jakékoli jiné zákonodárství spřátelených států v čase míru, pokud se tyto dekrety nedostávají do konfliktu se zákonodárstvím Velké Británie.“*⁵¹⁷

Právě mezinárodní srovnání s jinými státy a s politikou spojenců v době za 2. světové války a po jejím skončení musí být při hodnocení československých právních norem rozhodně bráno v úvahu jako prioritní faktor. Mezinárodní srovnání je nutné především u opatření, která směřovala proti nepřátelskému majetku či proti válečným zločincům a domácím kolaborantům. To proto, že obdobná opatření, jaká

⁵¹⁴ Kolektiv: Krajanské organizace sudetských Němců v SRN. Praha, Ústav mezinárodních vztahů, 1998, str. 161.

⁵¹⁵ Např. Jaksch, W.: *Cesta Evropy do Postupimi*. Praha, Institut pro středoevropskou kulturu a politiku, 1990, str. 319.

⁵¹⁶ Kuklík, J.: *Tzv. Benešovy dekrety z právní historické perspektivy*. In Kolektiv: *Benešovy dekrety*, Praha, CEFRES, 2003, str. 63.

⁵¹⁷ Public Record Office, London, FO 371, 24378, C1339, rok 1941, též

Kuklík, J.: *Tzv. Benešovy dekrety z právní historické perspektivy*. In Kolektiv: *Benešovy dekrety*, Praha, CEFRES, 2003, str. 65.

proti německému majetku právnických a fyzických osob přijalo Československo, lze najít i u ostatních států okupovaných Německem.

- 3) Dekretů bylo vydáno 146 a upravovaly nejrůznější skutečnosti. Proto nelze podle našeho názoru vytrhávat izolované jednotlivosti, jako je např. otázka státního občanství nebo otázka majetku sudetských Němců, neboť pak nelze ani u nejvíce sledovaných dekretů postihnout souvislosti např. mezi restitucemi a národní správou, mezi retribucemi a majetkovými opatřeními proti nepřátelskému majetku, mezi konfiskacemi majetku, znárodněním a následným přidělováním majetku či mezi zjišťováním válečných škod, konfiskací nepřátelského majetku a reparacemi.⁵¹⁸

Tak např. dekret prezidenta republiky č. 5/1945 Sb. nařizoval zajištění německého majetku formou tzv. národní správy. Byl zajištěn např. majetek, který byl za 2. světové války konfiskován německými okupačními orgány, aby byl poté na základě stejného prezidentského dekretu vrácen původnímu vlastníku nebo jeho potomkům (§ 24 dekretu). Německý majetek právnických i fyzických osob mohl přejít na československý stát konfiskací, znárodněním nebo jako důsledek trestu uloženého mimořádným soudem – takový majetek byl buď včleněn do státních podniků, nebo v případě půdy a živností přidělen žadatelům často jako kompenzace za újmy, které utrpěli za 2. světové války.

Stejně tak je možno chápat souvislost mezi konfiskací nepřátelského majetku a dekretem umožňujícím odškodnění škod, ke kterým došlo za 2. světové války, a to formou zálohy na konečné odškodnění, které mělo být provedeno z československých reparací od Německa.⁵¹⁹ Mimochodem tyto reparace nebyly Československu – až na malý zlomek – vyplaceny a konfiskovaný majetek tak byl jediným zdrojem odškodnění československých válečných ztrát.

Dekrety nelze vytrhnout ani z procesu tvorby poválečného československého právního řádu. Na dekrety navazovala celá řada prováděcích předpisů (jak jsme uvedli již dříve v textu) a po ustanovení Prozatímního národního shromáždění i zákonů, např. dekret prezidenta republiky č. 16/1945 Sb., o potrestání nacistických zločinců, zrádců a jejich pomahačů, byl již na počátku roku 1946 vyhlášen jako zákon Prozatímního národního shromáždění **č. 22/1946 Sb.**, a do roku 1948 se dočkal tří novelizací a dvou prováděcích vládních nařízení. **Dekret č. 108/1945 Sb.**, o konfiskaci nepřátelského majetku, byl pak proveden dokonce sedmi vládními nařízeními (1945–1950) a změněn pěti zákony, třemi pak po roce 1948.

- 4) Podle J. Kuklíka⁵²⁰ je třeba kategoricky odmítnout snahy obviňovat Československo (v souvislosti s tzv. „Benešovými dekrety“ a odsunem) z „bezpráví“ či dokonce z mezinárodního zločinu genocidy. Tato tvrzení jsou vesměs účelová, jenom v málo případech (u mladších autorů) pramenící z neznalosti. Většinou však není těžké za těmito tvrzeními najít snahu

⁵¹⁸ Kuklík, J.: *Tzv. Benešovy dekrety z právní historické perspektivy*. In Kolektiv: *Benešovy dekrety*, Praha, CEFRES, 2003, str. 66.

⁵¹⁹ Rašín, M.: *Dohoda o německých reparacích*. Československé prameny a doklady č. 5, Praha, 1946, str. 8.

⁵²⁰ Kuklík, J.: *Tzv. Benešovy dekrety z právní historické perspektivy*. In Kolektiv: *Benešovy dekrety*, Praha, CeFReS, 2003, str. 67.

o restituce či jiné formy majetkového odškodnění⁵²¹, avšak nelze podcenit ani snahu přinutit český stát k omluvě za „bezprávné vyhnání“, a to bez ohledu na Mnichov, okupaci ČSR 1939, a výsledky 2. světové války. Tento aspekt je nejen podle našeho názoru⁵²² největším zdrojem vzednutí nacionálních vášní posledních let i české straně, neboť je připomínán rozhodující podíl německé menšiny na rozbití Československé republiky v roce 1938 (v obecních volbách volilo SdP více než 90 % německých voličů a pronacistická SdP na tomto rozbití měla lví podíl), tak i vysoký podíl sudetských Němců v okupačních orgánech Protektorátu Čechy a Morava a jejich velikou angažovanost pro naplnění konečných cílů nacionálně sociální ideologie.

České (moravské i slezské) právní stanovisko trvá na tom, že odsun byl především otázkou mezinárodněprávní a že byl výsledkem politické dohody velmocí. Dekrety samy odsun neiniciovaly ani nenařizovaly, pouze jsou s ním spojeny v tom smyslu, že definovaly osoby, které ztratí československé státní občanství (primárním důvodem nebyla příslušnost k německé národnosti, ale státní příslušnosti k nepřátelskému státu v době 2. světové války) a řešily i otázku osudu německého majetku, považovaného i spojenci za majetek nepřátelský. Drtivá většina československých státních občanů německé národnosti totiž získala po Mnichovu a po 15. březnu 1939 německou, tj. říšskou státní příslušnost, zatímco ostatní obyvatelé tzv. Protektorátu Čechy a Morava se stali protektorátními občany druhé kategorie, nehledě na Židy, kteří byli postupně zbaveni všech občanských práv, veškerého majetku a postupně i života.⁵²³ Českoslovenští **Němci** tedy byli v průběhu 2. světové války **státními občany nepřátelského státu**, se kterým bylo Československo ve válečném stavu.

Ústavní dekret č. **33/1945 Sb.** vycházel z teorie, že z hlediska československého státního práva občanství československé u osob německé a maďarské národnosti přetrvávalo po celou dobu války a teprve tímto dekretem je ČSR propustila ze státního svazku. Tím se z nich z hlediska československého práva stali na území Československa cizinci.⁵²⁴

Odsunu nepodléhali jen bývalí českoslovenští státní občané německé národnosti. Ti tvořili jen část odsunutých, daleko větší část tvořili říšští Němci, tj. němečtí občané z doby před Mnichovem, které byli spojenci povinni repatriovat v okupačních zónách v Německu. Tzv. „sudetské Němce“ bylo teprve jako osoby zbavené československého státního občanství možno zařadit do transferu. Dekret vymezovat i okruh osob, na které se jeho ustanovení nevztahovalo a dále i okruh osob, které mohly o navrácení občanství požádat. Jiná věc je jak bylo prakticky uplatněno znění dekretu, když okruh osob, kterým občanství bylo zachováno a kterým mělo být umožněno o něj znovu požádat, byl velmi omezený a často byli do odsunu zařazeni i němečtí antifašisté či německy mluvící Židé.⁵²⁵

⁵²¹ Kural, V.: *Sudetoněmecké krajanské sdružení v SRN 1989–1996*. In Kolektiv: *Krajanské organizace sudetských Němců v SRN*. Praha, Ústav mezinárodních vztahů, 1998, str. 170.

⁵²² Těž Kuklík, J.: *Tzv. Benešovy dekrety z právní historické perspektivy*. In Kolektiv: *Benešovy dekrety*. Praha, CeFReS, 2003, str. 67.

⁵²³ Kuklík, J.: *Tzv. Benešovy dekrety z právní historické perspektivy*. In Kolektiv: *Benešovy dekrety*, Praha, CeFReS, 2003, str. 68.

⁵²⁴ Mikule, V.: *Dekrety prezidenta republiky po padesáti letech*. Praha, 1995, str. 194–195.

⁵²⁵ Radvanovský, Zd.: *Situace německého obyvatelstva v českých zemích na konci války a v prvních měsících po osvobození*. In *Češi a Němci, ztracené dějiny*. Nakl. B. Bolzana, 1995, str. 208–209.

Tady nelze kritizovat dekrety, ale najít a potrestat lidi, kteří zaštitěni organizacemi (např. národními výbory) se takových přehmatů dopouštěli.

Majetková opatření a odsun je vždy nutno posuzovat i s ohledem na politiku protihitlerovské koalice, na stanoviska a dohody velmocí i s ohledem na mezinárodní jednání o reparacích. Stejně tak je důležitý i vzájemný podmíněný vztah mezi zajištěním předmnichovských hranic a odsunem. Spojenci totiž v průběhu 2. světové války neuvažovali o jiném řešení menšinové problematiky, než o **odtržení území** nebo **transfer** německých menšin. Mnichovské řešení – odtržení tzv. sudetoněmeckého území – bylo pro Československo nepřijatelné a nebyl ani zájem obnovit mezinárodní systém ochrany menšin v podobě menšinových smluv v období po 1. světové válce.⁵²⁶

Podle J. Kuklíka⁵²⁷ je nutno od tohoto obecného stanoviska oddělit posouzení zločinů a individuálních aktů bezpráví, ke kterým došlo na německém obyvatelstvu po skončení 2. světové války (tzv. excesy) v průběhu tzv. „divokého“ odsunu. Jak jsme již uvedli, bylo vysídleno asi 600 tisíc Němců a počet obětí, ke kterému došlo během tohoto typu odsunu doložila česko-německá komise historiků číslem 25 tisíc.⁵²⁸ Důvody „divokého“ odsunu jsme v této publikaci uvedli a statisícové oběti – jak uvádí SL – jsou účelově přehnané. Navíc do obětí jsou zařazena i přirozená úmrtí, sebevraždy apod. ČR vyslovila v česko-německé deklaraci z roku 1997 **politování** nad utrpením a křivdami způsobených nevinným lidem i excesů, které byly v rozporu s elementárními humanitárními zásadami i s tehdy platnými právními normami.

Další problém souvisí s tzv. amnestijním zákonem **č. 115/1946 Sb.**, o právnosti jednání související s bojem o znovunabytí svobody Čechů a Slováků. Je třeba vidět, že tento zákon nepardonoval pouze jednání, která byla „výrazem touhy o spravedlivé odplatě za činy okupantů nebo jejich pomahačů“, ale na druhou stranu umožňoval i potrestání pachatelů těch zločinů, které „vybočily z rámce spravedlivé odplaty“ nebo byly spáchány „z důvodů nízkých a nečestných“. Řada takových případů byla dovedena k odsuzujícímu rozsudku (causa poručíka Pazúra apod.)⁵²⁹

Náš amnestijní zákon nebyl v Evropě právní normou výjimečnou. I jiné evropské státy přijaly ze stejných důvodů obdobné právní normy. Tato záležitost neměla být posuzována izolovaně jen ve vztahu k Československu. Podle řady názorů⁵³⁰ je jediným možným přístupem k této otázce identifikování individuální trestněprávní odpovědnosti konkrétních viníků.

5) Dekrety prezidenta republiky z let 1940–1945 by měly zůstat součástí historie a nikoli součástí současného politického zápasu. Jakékoli jejich rušení „ex tunc“ nepřipadá v úvahu. Navíc je u každého z nich nutno posuzovat jejich

⁵²⁶ Brandes, D.: *Der Weg zu Vertreibung 1938–1945*. München, 2001, str. 162 a násl.

⁵²⁷ Kuklík, J.: *Tzv. Benešovy dekrety z právní historické perspektivy*. In Kolektiv: *Benešovy dekrety*, Praha, CeFFReS, 2003, str. 69.

⁵²⁸ Závěry Komise publikoval Kučera, J.: *Odsunové ztráty sudetoněmeckého obyvatelstva, problémy přesného vyčíslení*. Praha, 1992.

⁵²⁹ Kováč, D.: *Vysídlenie Němcov zo Slovenska 1945–1953*. Praha, 1996, str. 36.

⁵³⁰ Pavlíček, V.: *O české státnosti, úvahy a polemiky, I. díl – Český stát a Němci*. Praha, Karolinum, 2002, str. 260 a násl.

právní stav individuálně. Došlo k vydání řady prováděcích předpisů, a také předpisů je měnících i je rušících.⁵³¹ Konfiskační dekrety již nemohou vytvářet žádné další právní účinky, neboť své účinky „vyčerpaly“ ke dni jejich účinnosti, což je záležitost roku 1945. Dekrety totiž konfiskovaly majetek, který byl ve vlastnictví příslušných kategorií osob, ke dni účinnosti dekretů, nikoli majetek, který by eventuelně nabyly tyto osoby později. Jejich právní pozici v současném českém právu je třeba posoudit i ve vztahu k **ústavnímu zákonu č. 23/1991 Sb., kterým se uvozuje Listina základních práv a svobod**. Podle tohoto zákona k 31. prosinci 1991 by tak jako tak pozbyly účinnosti ty části dekretů, které by byly v rozporu s Listinou.

Také např. **ústavní dekret č. 33/1945 Sb.**, o úpravě státního občanství již nemůže vyvolávat žádné právní účinky. Jeho účinky nastaly zpětně od data jeho účinnosti, tedy nejpozději 10. srpna 1945.

1.2 Závěry k česko-německým vztahům

Společným rysem německé politiky, ale především politiky SL, a to nejen vůči nám, ale i vůči Polákům, je **vnitřní nesmířenost** s výsledky 2. světové války, s porážkou nacistického Německa a jejími důsledky. Pokud jde o ČR, je to nesmířenost s tím, že Česká republika přestala být státem dvou národů (Čechů a Němců) a je státem pouze jednoho národa (Čechů, potažmo Moravanů a Slezanů), a že tím skončila podle nich „blahodárná symbióza“ Čechů a Němců v českých zemích.

Tato nesmířenost s tím, že jsme nezůstali německou kořistí, je nejhlubším zdrojem německé nesmířitelnosti vůči nám. Přitom se u nás stále a znovu vyskytují „smiřovatelé“, kteří nás vyzývají, abychom se s touto německou nesmířitelností smířili.

Jestliže je v SRN nesmířena s výsledky 2. světové války politika oficiální, pak to daleko více platí o politice SL. Ten soustavně vykonává vliv na německé veřejné mínění a stále více se snaží prosadit v německé oficiální politice svoje stanoviska a připravovat tak půdu pro její případné posuny – kdyby náhodou to mezinárodní poměry nebo stav v ČR umožňovaly. Je pravda, že současná politika kancléře G. Schrödera těmto snahám není příliš nakloněna.

Jaké vlastně používá nesmířený SL prostředky?

- A) Dovolává se lidských práv, která prý byla uskutečněním odsunu pošlapána. Hodně opoždění němečtí obhájci lidských práv přitom nechtějí vidět odsun jako součást doznívající Němci rozpoutané války. Myšlenka lidských práv se v jejich hlavách objevuje, teprve když svou nelidskou totální válku prohráli. Není vůbec schopen (nebo nechce) uznat a pochopit, že odsun byl preventivní krok na ochranu nejen lidských práv, ale i lidských životů, které by mohly být znovu ohroženy, kdyby nějaká nová podoba německé vládní chtivosti a ujařmení cizích národů chtěla znovu zneužít německých menšin v Polsku, ČR nebo Maďarsku.
- B) Rozhořčeně odmítá uplatnění principu kolektivní viny. K tomuto českému provinění mělo údajně dojít tím, že bylo nepřátelské a provinilé německé a maďarské obyvatelstvo zbaveno našeho státního občanství a po zabavení majetku odsunuto ve shodě s čl. XIII. Postupimské dohody do Německa (Maďarska).

⁵³¹ Kolektiv: *Rozumět dějinám*. Praha, Gallery, 2002, tabulka Mikuleho, str. 299–301.

Dnešní odsuzovatelé principu kolektivní viny v rámci svého tažení proti jeho údajnému uplatnění jaksi samozřejmě při hlásání „kolektivní nevinny sudetských Němců“ zamlčují dvě důležité věci:

- uznání a pochvaly, kterými byli tito „nevinní“ zahrnuti za své zásluhy a podporu nacistické Hitlerovy politiky proti ČSR. Jako důkaz o tom poslouží již námi citovaný projev K. Henleina ve Vídni dne 4. března 1941, který ve svém článku celý použil B. Kuras,
- skutečnost, že pokud jde o zbavení československého občanství a pokud jde o konfiskaci nepřátelského majetku a odsun provinilých osob, byly z těchto opatření vyňaty všechny osoby, které prokázaly, že „zůstaly věrné Československé republice, nikdy se neprovinily proti národům českému a slovenskému a buď se činně zúčastnily boje za její osvobození nebo trpěly pod nacistickým nebo fašistickým terorem“.

Dalším nástrojem německé nesmiřitelnosti je prosazení pojmu „vyhnání“ pro odsun, dále to, že odsun považují za protiprávní, za odporující mezinárodnímu právu, za něco, co musí být vyjádřeno poníženou omluvou a odškodněním.

Jiným nástrojem je také považování se za etnickou skupinu s tím, že jde o „Volksgruppe“, což je podle nich něco jiného než „menšina“. Mluví se o právu na vlast a o právu na návrat. Všechny tyto požadavky směřují k tomu, aby se z nynější asi 0,5 % rozptýlené německé menšiny v ČR vytvořila nikoli jen větší menšina, nýbrž právě „volksgruppe“, která by byla něčím víc než pouhou menšinou, neboť by měla právní subjektivitu, jistá kolektivní práva, včetně práva na odtržení od České republiky. A pokud by k odtržení nedošlo, protože by to v rámci EU ani nebylo zapotřebí, měla by tato politika posilování německého živlu u nás usnadňovat hospodářskou a poté i politickou kolonizaci našich zemí.

Dlouhodobým záměrem vytvořit u nás poměry, kdy by již nebylo možno mluvit o ČR jako o národním státě, by měl posloužit nejen hromadný návrat odsunutých Němců, jejich dětí a vnuků (jak si to představuje SL), ale také brzké přijetí zákonů, které by právně zvýhodňovaly Němce při jejich usazování se v ČR a poskytovaly jim výhody, aby se mohli usazovat u nás ještě předtím, než se staneme členem EU (viz citovaný projev H. Kohla v roce 1992). Těmuž účelu mají sloužit i německé nabídky a požadavky, aby se Němci mohli podílet už nyní na rozvoji „staré vlasti“, na budování pomníků a pomníčků padlých Němců u nás apod.

Nástrojem této politiky měl být i nápad se zavedením „dvojitého občanství“ pro Němce – toto řešení podmiňovala česká vláda prohlášením z německé strany o nulité mnichovské dohody od samého počátku. Už nyní však říká SL, že spolková vláda tehdy udělala chybu, že to nepřijala. Dá se tedy očekávat, že tento nápad se může z německé strany opět objevit.⁵³²

K nástrojům nesmiřeni patří i zamýšlené a později i realizované česko-německé orgány, diskusní fóra a shromáždění, kde by se nám jako partneři vnutili „krajané“, představitelé oné „volksgruppe“, která by se u nás nehodlala spokojit s takovým statutem, jaký pro menšiny vypracovala **Helsinská konference** (KBSE) nebo jaký odpovídá

⁵³² Plichta, D.: *Nesmiřenost a nesmiřitelnost německé politiky*. Praha, FENIX, 1996, str. 9.

formulacím vídeňské konference o menšinách z roku 1993 – v těchto dokumentech totiž není žádné právo na odtržení, naopak je v nich povinnost menšiny respektovat územní celistvost státu, v němž menšina žije, a povinnost loajality vůči němu. Jinou formou je zřizování tzv. EUROREGIONŮ v příhraničních oblastech ČR a NSR.

Bavorský premiér **E. Stoiber** prohlásil **8. června 2003** v Augsburgu na závěr **54. sudetoněmeckých dnů**, že on jako politik – kdyby byl pozván – pojedí na oficiální návštěvu do Prahy jen tehdy, když se při ní bude hovořit opětně o sudetoněmecké otázce a když vedle něho budou sedět reprezentanti sudetských Němců. Dodal, že je přece na hostovi, koho chce pozvat si domů, do svého domova! Host se musí přizpůsobit nebo nepřijet. V tomto případě se domníváme, že jsou obě řešení rovnocenná.

SL „přihrál na smeč“ předseda Evropského parlamentu **Pat Cox**, který – údajně (Právo z 9. června 2003) – ujistil „sudetské“ Němce, že při přijímání ČR do EU nebude jejich utrpení zapomenuto. Na to okamžitě reagovali **V. Špidla** (předseda vlády ČR a předseda ČSSD) a **M. Topolánek** (předseda ODS), kteří souhlasně potvrdili, že nároky „sudetských“ Němců nemohou ČR po vstupu do EU nijak ovlivnit. „*Autoritativní výroky ze všech úrovní EU říkají, že otázka poválečného uspořádání je na úrovni EU vyřízena. Muselo by se to otevírat tak, že by to někdo chtěl, ale on to nikdo nechce*“, řekl V. Špidla pro deník MF Dnes dne 20. 6. 2003

On ani M. Topolánek si nemyslí, že by náš vstup do EU znamenal posílení majetkových „nároků“ odsunutých Němců a zrušení Benešových dekretů. M. Topolánek se podle svých slov tohoto nebezpečí neobává, pokud bude česká reprezentace v této věci jednotná. Doufejme, že bude.

Závěrem několik bodů (ve stylu SL) jako vizi do budoucna (v některých případech jsme použili názorů D. Plichty z jeho uváděné publikace)⁵³³:

- A) Nenechat si zvenčí diktovat ani témata naší politiky, ani pořadí, v jakém se jimi budeme zabývat, budeme-li se jimi zabývat vůbec.
- B) Důrazně a se samozřejmostí dávat najevo, že i my máme své legitimní národní a státní zájmy, jako je mají jiní. Je třeba, aby tyto zájmy hájili nejen státníci, ale všichni občané, a aby se jasně vyprofilovali ti, kteří at' už z nevědomosti nebo z jiných pochmurných příčin tak nejen nečiní, ale činí opak.
- C) Bezpodmínečně a vždy trvat na tom, že konstrukce poválečného uspořádání v Evropě je nedotknutelná jako celek i v jednotlivostech.
- D) Ve věcech týkajících se bývalých našich Němců nevstupovat do žádného pouze dvoustranného jednání, ani oficiálního, ani neoficiálního. Uspořádání těchto věcí vzešlo z rozhodnutí vítězných mocností, je součástí poválečného uspořádání v Evropě, a je záležitostí všech, kdo konstrukci poválečné Evropy vytvořili. Vzpomeňme na Locarno....!
- E) Je třeba bezpodmínečně trvat na nulitě „Mnichovské dohody“ od samého počátku – to je ona tlustá čára, či tečka za minulostí.
- F) Dějiny a vůbec celou minulost není možno dodatečně předělávat nebo měnit, nýbrž je možno se pokusit je jenom chápat. Součástí této minulosti, kterou není

⁵³³ Plichta, D.: *Nesmiřenost a nesmiřitelnost německé politiky*. Praha, FENIX, 1996, str. 36.

- možno měnit, jsou i naše opatření, jimiž byli provinilí Němci zbaveni našeho občanství a na základě nichž byli po zabavení jejich majetku odsunuti.
- G) Nutno odmítat všechny návrhy bývalých českých Němců či jejich organizací směřující k tomu, aby se vnutili za partnery jednání s českou vládou nebo českým Parlamentem. Partnery jsou pouze spolková vláda (nikoli bavorská) nebo spolkový Parlament.
- H) Důsledně se bránit pokusům o obnovení početné německé menšiny u nás, např. vrácením českého občanství těmto Němcům, nebo tím, že by jim bylo umožněno mít občanství dvojí.
- CH) Odmítat tvrzení, že náš vztah k SRN jako k nejvýznamnějšímu sousedovi by měl mít zvláštní význam a zvláštní povahu, než vztahy k jiným státům. Vztahy s Němci byly po staletí tuhým zápasem o vlastní českou identitu. Tu jsme si vybojovali. Položme tyto vztahy s SRN do polohy, kterou naznačil prezident E. Beneš: *„...každý ve svém novém domově bez hořkosti a v míru žít dál **odděleně**, jeden vedle druhého“*.
- I) Nepřístupovat na snahy o nalezení nějaké „společné pravdy“ o minulosti česko-německých vztahů v době starší i novější. Pokusy dospět ke společnému výkladu minulosti nemohou mít vyhlídky na úspěch, ani kdyby byly podnikány se sebelepšími a upřímně míněnými úmysly. Každý se totiž díváme a budeme dívat odjinud, s jinou dějinnou zátěží a přítěží a s odlišnými očekáváními. „Společná pravda“ je potřebná a možná pouze tam, kde jde o společný život, společnou domácnost. To však není náš případ. Naše „domácnost“ byla jednou provždy rozvedena pro nepřekonatelný odpor „sudetských“ Němců v ČSR, a návrat je nežádoucí pro nepřekonatelný odpor Čechů k nepřekonatelnému odporu „sudetských Němců k ČSR a následkům z toho vzniklým. My musíme dbát o to, aby nám pod rouškou hledání „společné pravdy“ nebyla vnučována hluboká revize pojetí našich dějin a naší historické zkušenosti, aby při hledání „společné pravdy“ nedocházelo k oddělování a erozi pilířů, na kterých spočívá naše česká státnost a národní nezávislost. „Společná pravda“ není žádnou podmínkou dobrých a korektních vztahů mezi sousedy.
- J) Je třeba obnovovat znalost našich dějin a chápat v nich smysl české politiky, především pro mladou generaci. Národ bez dějin přestává být národem, stejně tak jako národ, který nemá historickou paměť.
- K) Vážme si toho, že náš stát je v podstatě národnostně samostatný a berme jako odstrašující příklad všechny mnohonárodnostní státy, v nichž jsou permanentním jevem národnostní boje. Národnostní stát není podle našeho názoru věcí překonanou, naopak i nadále zůstává nejpřirozenějším rámcem společného života těch, kteří mají společnou kulturu, společný jazyk, společné zájmy apod.
- L) Nepodléhejme iluzi, že nějaká nadstátní nebo nadnárodní struktura bude řešit a zvládat úkoly, které jsou součástí uspokojování našich legitimních zájmů, místo nás nebo za nás, a to k naší spokojenosti. Břemeno národních zájmů si musíme ponechat na vlastních bedrech. Vstupme do EU, ale rozhodně **podporujeme její konfederativní strukturu**, nikoli federativní. Ta by mohla vést k novému válečnému konfliktu.

V Praze 2002–2003

Post scriptum: Dne 1. května 2004 byla Česká republika přijata do Evropské unie jako její rovnoprávný člen – bez jakýchkoliv podmínek. 1. srpna 2004 německý kancléř G. Schröder striktně odmítl při projevu ve Varšavě požadavky odsunutých z Polska a ČR na odškodnění.